

Systemy Bezpieczeństwa Narodowego
Zeszyt 24 (2022)
ISSN 2028-2677, s. 11-24
DOI: 10.37055/sbn/149569

Instytut Bezpieczeństwa i Obronności
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

National Security Studies
Volume 24 (2022)
ISSN 2028-2677, pp. 11-24
DOI: 10.37055/sbn/149569

Institute of Security and Defense
Faculty of Security, Logistics and Management
Military University of Technology
in Warsaw

POLICJA JAKO PODMIOT ODPOWIEDZIALNY ZA WALKĘ Z PRZESTĘPCZOŚCIĄ NIELETNICH

POLICE AS AN ENTITY RESPONSIBLE FOR COMBATING JUVENILE DELINQUENCY

Piotr Magdziarz

Komenda Miejska Policji w Kielcach

Abstrakt. Celem pracy jest omówienie działań Policji w odniesieniu do zwalczania przestępczości młodzieży. Problem badawczy został zawarty w formie pytania – w jaki sposób Policja odpowiada za walkę z przestępczością nie-letnich? W pracy scharakteryzowano symptomy niedostosowania społecznego wśród młodzieży i wskazano szereg czynników kształtujących społeczne determinanty popełniania przestępstw wśród młodzieży. W artykule wykorzystano przede wszystkim metody krytycznej analizy literatury przedmiotu oraz syntezy.

Słowa kluczowe: przestępczość, nieletni, Policja

Abstract. The aim of the work is to discuss the activities of the Police in relation to combating youth crime. Symptoms of social maladjustment among young people were characterized, and a number of factors shaping the social determinants of committing crimes among young people were indicated. The study mainly used research methods such as: critical analysis of the literature on the subject and synthesis.

Keywords: crime, minors, Police

Wstęp

We współczesnym świecie przestępczość nieletnich jest uznawana jako jedno z poważniejszych zagrożeń społecznych. Oprócz tego, że staje się podłożem wielu patologii, jest jednocześnie dochodowym interesem dla wielu zorganizowanych grup przestępczych. Prawdziwy problem natury społecznej, ale również kryminalnej rozpoczął się w momencie, kiedy „konsumentami” problematyki przestępczości stali się coraz młodszy ludzie.

W pracy dokonano omówienia działań Policji w odniesieniu do zwalczania przestępczości wśród młodzieży. Scharakteryzowano symptomy niedostosowania społecznego wśród młodzieży, wskazano szereg czynników kształtujących społeczne determinanty popełniania przestępstw wśród młodzieży. W pracy wykorzystano przede wszystkim metody badawcze takie jak: krytyczna analiza literatury przedmiotu oraz synteza.

Symptomy niedostosowania społecznego

Określenie dziecka mianem niedostosowanego społecznie na gruncie literatury stało się pojęciem wieloznacznym. Stosowane również inne ujęcia teoretyczne jak na przykład: dziecko trudne, dziecko z zaburzeniami zachowania, zdemoralizowane czy wykolejone. Obecnie nie wypracowano jeszcze jednoznacznej, komplementarnej definicji niedostosowania społecznego, z którą zgadzają się wszyscy badacze zjawiska. Dotyczy to nie tylko samej koncepcji, ale również rodzaju, symptomów oraz liczby przejawów. Wielu autorów wymienia szereg symptomów niedostosowania społecznego dzieci oraz młodzieży. D. Stott ujmuje cztery typy symptomów wykolejenia społecznego. Są to:

- wrogie zachowania, które przejawiają się na gruncie: szkolnym, rodzinnym, w końcu w grupie rówieśniczej;
- zahamowania natury psychiczne, które przejawiają się w depresji, lęku przed nowymi sytuacjami, wycofaniem w relacjach społecznych;
- zachowania aspołeczne, których przejawami są: zwiększenie agresji, okrucieństwo czy brak przestrzegania powszechnie przyjętych norm oraz wzorców zachowania;
- niekonsekwencja, której przejawem jest brak koncentracji uwagi, nadpobudliwości oraz konsekwencji działania (Szymanowski 1991, s. 46-47).

Odrębny podział wypracował J. Konopnicki, który wyróżnił pięć przejawów niedostosowania społecznego:

- zachowania, które są demonstracyjnie wrogie, między innymi:
 - wagarowanie,
 - agresja,
 - bezczelne zachowanie,
 - bójki, stosowanie nieuzasadnionej przemocy;
- zachowania przejawiające się w zahamowaniu, między innymi:
 - izolacja,
 - depresja,
 - lęk przed sytuacjami wymagającymi podjęcia ryzyka,
 - bierność w zajęciach szkolnych,

- unikanie kontaktów z otoczeniem,
- zatrącenie pomysłowości oraz inicjatywy,
- lęk przed porażkami;
- zachowania przejawiające się brakiem konsekwencji:
 - niemożność skupienia uwagi i koncentracji,
 - kłopoty z nauką,
 - spontaniczne, nieprzewidywalne zachowania,
 - nadpobudliwość, niezrównoważenie emocjonalne,
 - reagowanie jedynie na najsilniejsze bodźce;
- zachowania aspołeczne:
 - egoizm,
 - impulsywność,
 - działanie na rzecz szkoderia innym ludziom;
- wrogie nastawienie z silną tendencją do aspołeczności, co stanowi syndrom mieszany za sprawą korelacji symptomów wrogości z symptomami aspołeczności (Konopnicki 1971, s. 87-89).

L. Pytka wśród symptomów niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży wymienia następujące przejawy:

- notoryczne uciekanie się do kłamstwa,
- wagarowanie,
- nadmierne spożywanie alkoholu,
- kradzieże oraz inne poważniejsze przejawy zachowań przestępczych,
- szereg form przejawów zachowań aspołecznych, które odnoszą się przede wszystkim do agresji,
- nietypowe zachowania seksualne (Pytka 2000, s. 50).

O. Lipkowski w wypracowanej przez siebie typologii wymienia takie symptomy niedostosowania społecznego omawianej grupy wiekowej:

- podobnie jak L. Pytko wymienia kłamstwo,
- wulgarność jako przejaw agresji werbalnej,
- zaburzenia koncentracji,
- lenistwo w aktywności szkolnej,
- lekceważenie zarządzeń oraz przepisów szkolnych,
- konfliktowość w stosunkach z innymi uczniami oraz nauczycielami.

Jak ukazano na przykładzie wymienionych symptomów zjawisko niedostosowania społecznego jest poważnym problemem społecznym. Ujawnia to mnogość czynników ryzyka oraz liczba symptomów tego przejawu patologii. Szkoła nie zawsze spotyka się z wszystkimi wymienionymi determinantami niedostosowania. Jednak identyfikując je, może podjąć skuteczną walkę z pierwszymi objawami, które mogą się pogłębić, a następnie przyczynić się do powstania nowych.

Regulacje prawne określające zachowania i zadania Policji w stosunku do nieletnich

W przypadku nieletnich termin „demoralizacja” odnosi się przede wszystkim do zastępowania pojęcia „niedostosowanie społeczne”. Działania osób nieletnich, które nie przekroczyły trzynastego roku życia, a dopuściły się czynów zabronionych, bądź znajdują się w przedziale wiekowym od trzynastego do siedemnastego roku życia, które popełniły czyny nie będące wykroczeniem lub przestępstwem skarbowym, uznane są przez sędziów sądów rodzinnych jako będące pod wpływem demoralizacji w rozumieniu przepisów prawa o postępowaniu wobec nieletnich (Sochacki 2008, s. 12-16).

Zachowania osób nieletnich polegające na popełnianiu przestępstw oraz zachowaniach odnoszących się do demoralizacji są elementem działań Policji w odniesieniu do zapobiegania, a przede wszystkim zwalczania tych zjawisk. Polegają one przede wszystkim na:

- dążeniu do ujawniania przyczyn demoralizacji, a przede wszystkim zjawiska przestępczości osób nieletnich;
- działaniach wykrywczych mających na celu ujawnienie przez osoby nieletnie przestępstw, a także przeprowadzaniu postępowań o charakterze wyjaśniającym;
- działaniach wywiadowczych skierowanych na rozpoznawanie środowisk przestępczych, które między innymi mają destruktywny wpływ na dzieci i młodzież;
- ujawnianiu osób nieletnich, które zagrożone są demoralizacją. Należy zaznaczyć na tej płaszczyźnie, że każdy funkcjonariusz w służbie czynnej po ujawnieniu zagrożenia demoralizacją posiada bezwzględny obowiązek powiadomienia o tym z wykorzystaniem notatki służbowej komórkę do spraw nieletnich i patologii;
- ściganiu osób nieletnich, które są sprawcami czynów karalnych oraz innych czynów zabronionych;
- ściganiu osób, które są sprawcami czynów zabronionych działających na niekorzyść nieletnich lub działających wspólnie z nimi;
- dokonaniu działań na rzecz wyjaśniania okoliczności dokonywania przez osoby nieletnie przestępstw oraz działań o charakterze prewencyjnym, które ukierunkowane są na zapobieganie procesowi demoralizacji oraz przestępczości nieletnich;
- prowadzeniu z nieletnimi oraz ich rodzicami, bądź opiekunami prawnymi rozmów o charakterze profilaktycznym;
- przekazywaniu do sądów rodzinnych materiałów oraz informacji w sprawach dotyczących nieletnich ze szczególnym wskazaniem potrzeby wszczęcia postępowania, które jest przewidziane w u.p.n. i k.r.o.;

- informowaniu o sytuacji osoby nieletniej, a także przekazywaniu osoby nieletniej pod opiekę instytucji państwowych, a także organizacji społecznej, które w ramach swoich działań przyczyniają się do realizacji polityki państwa w zakresie opieki nad osobami nieletnimi oraz udzielania pomocy rodzinie;
- prowadzeniu oraz inicjowaniu wraz z organami państwowymi, samorządami terytorialnymi oraz organizacjami trzeciego sektora czynności o charakterze profilaktycznym, których celem jest minimalizacja zagrożeń wśród osób nieletnich;
- obejmowaniu programem Niebieskiej Karty rodzin, dotkniętych stosowaniem przemocy.

Policja wykrywa dokonywanie przez nieletnich przestępstw poprzez następujące działania:

- nieustanne prowadzenie obserwacji środowisk osób nieletnich oraz rodzin wykazujących dysfunkcje, co do których istnieją uzasadnione podejrzenia o występowanie takich zjawisk jak: alkoholizm, narkomania, prostytucja, żebractwo, przemoc w rodzinie, przynależność do subkultur młodzieżowych;
- poszukiwanie osób nieletnich;
- pozyskiwanie, gromadzenie oraz przetwarzanie informacji, z uwzględnieniem danych osobowych o osobach nieletnich, które dopuszczają się przestępstw, które są ujmowane jako czyny zakazane i ścigane z oskarżenia publicznego w myśl odrębnych przepisów.

W tym zakresie odpowiednie przepisy regulujące ten zakres działań jednostek kryminalnych Policji, które odnoszą się do:

- ścigania i ujawniania nieletnich przywódców zorganizowanych grup o charakterze przestępczym, sprawców czynów zakazanych oraz osób zdemoralizowanych;
- ścigania oraz ujawniania pełnoletnich sprawców przestępstw lub wykroczeń dokonywanych na niekorzyść osób nieletnich lub wspólnie z nimi;
- organizowania działań poszukiwawczych zaginionych niepełnoletnich uciekinierów z domów bądź placówek o charakterze opiekuńczo-wychowawczym oraz poprawczym.

Wymienione wyżej zadania są realizowane przede wszystkim przez:

- gromadzenie oraz wykorzystywanie dowodów popełnienia czynów zabronionych (w chwilach niecierpiących zwłoki);
- działania zlecone w oparciu o decyzje sędziów rodzinnych na zasadach określonych w ustawie;
- rozpoznawanie zagrożeń oraz działania profilaktyczne w odniesieniu do środowisk sprawców przestępstw oraz zagrożonych bezpośrednio demoralizacją;

- współpracę z służbami kryminalnymi, która prowadzi do rozpoznawania pojedynczych osób lub środowisk oraz wydarzeń, które przyczyniają się bezpośrednio do demoralizacji osób niepełnoletnich;
- prowadzenie ciągłej współpracy z placówkami oraz podmiotami, które w sposób ustawowy lub na podstawie statutów są powołane do zajmowania się osobami nieletnimi, a także samorządami lokalnymi;
- uczestnictwo w kreowaniu lokalnych systemów zmierzających do przeciwdziałania przestępczości, demoralizacji oraz wszelkim patologiom społecznym w środowisku osób nieletnich;
- ujawnianie informacji o ustaleniu osoby nieletniej, która zagrożona jest demoralizacją, bądź będących sprawcami czynów karalnych, co odnosi się do dzielnicowego, który odpowiada za dany rejon, gdzie zamieszkuje nieletni.

Organy ścigania działając w sprawach nieletnich, mają obowiązek kierowania się ich dobrem, co ma pomóc w uzyskiwaniu pożądaných zmian w ich osobowości. Po ujawnieniu przestępstwa oraz jego sprawcy Policja gromadzi, a następnie utrwała dowody w chwilach niecierpiących zwłoki, bądź ujmuje nieletniego. Materiał ten jest następnie przekazywany sędziemu rodzinnemu, który może podjąć decyzję o wszczęciu postępowania o charakterze wyjaśniającym. Tego typu działania mają na celu ustalenie czy dana osoba nieletnia jest rzeczywiście sprawcą przestępstwa i czy w związku z tym należy podjąć środki zapobiegawcze. Osoba nieletnia, która znajduje się w przedziale wiekowym od 15 do 17 roku życia i dopuściła się czynów zabronionych przede wszystkim przeciwko życiu i zdrowiu, kiedy stopień jego rozwoju, właściwości, a także warunki osobiste i okoliczności na to pozwalają może odpowiadać na zasadach określonych w kodeksie karnym. Dzieje się tak przede wszystkim, jeśli stosowane do tej pory instrumenty wychowawcze i poprawcze nie odniosły pożądanego skutku (Domański 2011, s. 67-69).

Jeśli wymagają tego czynności procesowe Policja może przesłuchać osobę nieletnią w charakterze sprawcy przestępstwa. Należy zaznaczyć, że jest to równoznaczne z wszczęciem postępowania karnego. Następnie organy ścigania przekazują sędziemu rodzinnemu sprawę, wnioskując o wydanie decyzji o wszczęciu postępowania o charakterze wyjaśniającym lub przygotowawczym. Policja może również wnioskować o przedstawieniu przez prokuraturę zarzutów osobie niepełnoletniej jako podejrzanej o popełnienie przestępstwa. Przesłuchanie odbywa się w obecności rodziców lub opiekunów prawnych. Jeśli jest to niemożliwe obecny może być nauczyciel lub pracownik centrum pomocy rodzinie lub organizacji społecznej, która statutowo zajmuje się działaniami wychowawczymi na rzecz dzieci i młodzieży. Należy również zaznaczyć, że brak obecności którejsz z tych osób jest istotnym przejawem naruszenia obowiązujących procedur. Efektem przesłuchania staje się sporządzenie „Protokołu przesłuchania nieletniego sprawcy czynu karalnego”.

Przed pierwszym przesłuchaniem nieletni powinien zostać poinformowany o przysługujących mu uprawnieniach:

- do składania wyjaśnień,
- do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania,
- do składania wniosków o dokonanie czynności,
- do żądania przesłuchania go z udziałem ustanowionego obrońcy, którego brak obecności nie stoi na przeszkodzie przeprowadzenia przesłuchania (Sochacki 2008, s. 45-47).

Policja ma również prawo w ramach prowadzonych działań do ujęcia i zatrzymania nieletniego. Ustawodawca jednoznacznie nie precyzuje tych czynności, natomiast należy pojęcia te rozumieć odpowiednio. W odniesieniu do schwywania polega to na ujęciu na gorącym uczynku bądź podczas prowadzonego pościgu, który został wszczęty bezpośrednio po dokonaniu przestępstwa. W odniesieniu do doprowadzenia chodzi tu o fizyczne doprowadzenia do jednostki Policji oraz dokonania czynności z jego udziałem, bądź w miejsce wykonywania działań na polecenie lub zlecenie uprawnionego organu. W każdej sytuacji Policja posiada obowiązek poinformowania osoby nieletniej o przyczynach wykonywanych działań oraz pouczenia o możliwości zaskarżenia na czynność naruszającą prawo do sądu rodzinnego. Po czynności ujęcia osoby nieletniej dokonuje się sporządzenia notatki urzędowej, która w swojej treści zawiera przyczyny oraz towarzyszące im okoliczności ujęcia. Odnosi się to przede wszystkim do określenia czasu oraz miejsca o pouczeniu osoby nieletniej. Jeśli jest to konieczne w odniesieniu do okoliczności danej sprawy Policja ma prawo zatrzymać nieletniego, a następnie umieścić ją w izbie dziecka. Dotyczy to osoby nieletniej, wobec której istnieje uzasadnione podejrzenie, że dokonał popełnienia czynu karalnego a jednocześnie istnieje podejrzenie, że osoba taka będzie próbowała się ukrywać lub zacierać ślady. Policja bezpośrednio po zatrzymaniu osoby nieletniej sporządza „Protokół zatrzymania” i niezwłocznie powiadamia rodziców o tym fakcie. Jednocześnie nie później niż 24 godziny po zatrzymaniu Policja ma obowiązek powiadomić właściwy miejscowo sąd rodzinny.

Struktura Policji odpowiedzialna za walkę z przestępczością nieletnich

Działania na najniższym poziomie odnosząc się do omawianego zakresu czynności Policji realizowane są w jednostkach Policji przede wszystkim na poziomie prewencji, ze szczególnym uwzględnieniem dzielnicowych oraz komórek do spraw nieletnich i patologii. Zasadniczym zadaniem wspomnianych komórek jest działanie na rzecz koordynowania wszelkich działań na szczeblach jednostek Policji oraz w określonych obszarach współdziałanie z szeregiem innych służb, jednostek oraz podmiotów pozaresortowych. Komendant Główny Policji na mocy Zarządzenia

numer 590 z dnia 24 października 2003 roku w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich (Zarządzenie nr. 1619 KGP, 2010) określił na tej płaszczyźnie kompetencje oraz zadania dla poszczególnych rodzajów oraz służb Policji. Koordynowanie oraz nadzór w odniesieniu do realizacji wspomnianych zadań KG Policji polecił:

- w skali kraju – dyrektorowi Biura Prewencji i Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji,
- na obszarze województwa – zastępcy komendanta wojewódzkiego (stołecznego) Policji wskazanego przez komendanta wojewódzkiego (stołecznego) Policji,
- na obszarze powiatu, miasta lub rejonu – zastępcy komendanta powiatowego (miejskiego lub rejonowego) Policji, który zostaje wskazany przez komendanta powiatowego (miejskiego lub rejonowego) Policji.

Należy również zaznaczyć, że w odniesieniu do rozpoznania zjawisk o charakterze demineralizacyjnym oraz przestępczości nieletnich dokonują je wszyscy policjanci, którzy pełnią codzienną, rutynową służbę. W odniesieniu do wspomnianych zarządzeń funkcjonariusze po pozyskaniu informacji bądź ustaleniu okoliczności dowodzących demoralizacji nieletniego lub dokonaniu przez niego przestępstwa posiadają obowiązek udokumentowania tych informacji w formie notatki służbowej. Kopia takiej notatki trafia następnie do komórki do spraw nieletnich i patologii w swojej macierzystej jednostce Policji. W momencie kiedy nieletni, którego dotyczy sprawa zamieszkuje we właściwości terytorialnej innej jednostki Policji, wówczas jej kierownik dokonuje pisemnego zawiadomienia właściwej jednostki. Wydział do spraw Nieletnich i Patologii dokonuje realizacji zadań Komendy Policji w odniesieniu do zapobiegania oraz zwalczania przestępczości oraz demoralizacji osób nieletnich. Policjanci z tego pionu realizują swoje zadania w zakresie walki z tymi przejawami patologii społecznej między innymi poprzez:

- prowadzenie czynności procesowych w odniesieniu do spraw odnoszących się do przestępstw popełnionych przez osoby niepełnoletnie;
- rozpoznawanie środowisk szkolnych oraz grup młodzieżowych, ze szczególnym odniesieniem do środowisk o charakterze kryminalnym oraz subkulturowym, a także rodzin patologicznych za sprawą zbierania istotnych informacji o niezgodnych z prawem działaniach osób nieletnich, kategoryzacji oraz rozmiarach ewentualnego dokonywania czynów przestępczych oraz możliwości podejmowania działań profilaktycznych;
- działania w zakresie postępowania opiekuńczego, prowadzenie czynności, których celem jest zbieranie materiałów operacyjnych o przejawach oraz przyczynach demoralizacji osób niepełnoletnich, a następnie kierowania odpowiednich wniosków do Sądów Rodzinnych;

- wykrywanie przypadków osób małoletnich, które zagrożone są demoralizacją, a następnie kreowanie oraz monitorowanie działań o charakterze rozpoznawczym, które są dokonywane przez funkcjonariuszy innych komórek operacyjnych Policji;
- przygotowywanie analiz oraz ocen w zakresie stanu zagrożenia w zakresie demoralizacji oraz przestępczości osób niepełnoletnich oraz zapobiegania tym destrukcyjnym zjawiskom;
- kreowanie działań o charakterze edukacyjnym, najczęściej w formie spotkań grupowych z dziećmi i młodzieżą oraz nauczycielami szkół podstawowych, gimnazjalnych oraz średnich, a także innych placówek, których przedmiotem jest działalność opiekuńczo-wychowawcza oraz resocjalizacyjna;
- poszukiwanie zaginionych nieletnich, którzy samodzielnie uciekli z domu rodzinnego lub placówek opiekuńczo-wychowawczych;
- współdziałanie z władzami samorządowymi oraz instytucjami, których statutowa działalność odnosi się do zagadnienia wychowywania dzieci i młodzieży na płaszczyźnie wykrywania oraz przeciwdziałania zjawisku demoralizacji (Wydział ds. Nieletnich i Patologii [online]. Źródło: <http://mokotow.policja.waw.pl/r2/komenda/wydzialy/wydzial-do-spraw-nielet/512,Wydzial-ds-Nieletnich-i-Patologii.html> [dostęp: 25.04.2022]).

Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży

Krajowy Program Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży jest międzyresortowym zespołem działań, które są wynikiem skoordynowanych przedsięwzięć wszystkich podmiotów zaangażowanych na mocy zapisów ustawowych do czynności zmierzających do zapobiegania niedostosowaniu oraz przestępczości wśród dzieci i młodzieży. Jednym z organów aktywnie zaangażowanych w działania programowe jest również Policja. Celami programu są przede wszystkim:

- hamowanie dynamiki wzrostu stopnia niedostosowania społecznego oraz zjawisk przestępczych wśród dzieci i młodzieży;
- eliminacja oraz łagodzenie skrajnych przypadków niedostosowania społecznego, które przede wszystkim zagrażają zdrowiu oraz życiu dzieci oraz młodzieży oraz pozostawiających trwałe ślady w ich osobowości oraz postawach (Krajowy program zapobiegania niedostosowaniu społecznemu i przestępczości wśród dzieci i młodzieży [online]. Źródło: <http://bip.mazowiecka.policja.gov.pl/KWR/wolnytekst/4139,dok.html> [dostęp: 25.04.2022]).

Wśród ogólnych celów zadań realizowanych w ramach Programu przez Policję wyróżnia się:

- kreowanie trwałych wzorców oraz podstaw do działania na rzecz:
 - rozwiązywania problemów w zakresie niedostosowania społecznego oraz przestępczości wśród dzieci i młodzieży na szczeblu centralnym, a także na poziomie samorządu lokalnego oraz w środowiskach wychowawczych,
 - koordynacji działań zespołowych oraz środowiskowych,
 - kontroli oraz nadzoru nad działaniami programowymi;
- wdrażanie efektywnych programów o charakterze modułowym, które są ujmowane jako integralna część działań podejmowanych w ramach Programu;
- realizowanie procedur przez nauczycieli oraz form współpracy między szkołą, Policją oraz innymi służbami i podmiotami, w tym również organizacjami trzeciego sektora w momentach stwierdzenia przejawów niedostosowania społecznego objawiających się w: prostytutce, narkomanii oraz alkoholizmie;

- powszechne promowanie zasad zawartych w programach profilaktycznych. Zadania Policji w ramach działań programowych odnoszą się w szczególności do:

- na płaszczyźnie realizowanych strategii edukacyjnych:
 - upowszechniania wśród uczniów zajęć warsztatowych oraz treningów zachowań;
 - organizowania kampanii i akcji oraz innych krótkoterminowych programów o charakterze profilaktycznym, które są nastawione na rozwiązywanie konkretnych problemów i zagrożeń;
 - organizowania za pośrednictwem telefonu poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego oraz życiowego dla dzieci i młodzieży.

Podmiotami odpowiedzialnymi za ten zakres realizacji zadań są: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Zdrowia, Policja, jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe.

Zadania Policji na płaszczyźnie powstrzymywania przejawów demoralizacji oraz niedostosowania społecznego odnoszą się przede wszystkim do:

- upowszechniania informacji o funkcjach profilaktycznych wymiaru sprawiedliwości oraz służb odpowiedzialnych za porządek publiczny,
- kontrolowania realizacji obowiązku szkolnego, usprawniania przepływu informacji o wagarujących uczniach,
- realizowania programów o charakterze profilaktycznym.

Na tej płaszczyźnie realizacji zadań programowych podmiotami odpowiedzialnymi są: Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Zdrowia, Ministerstwo Sprawiedliwości oraz jednostki Policji na wszystkich szczeblach organizacyjnych. Niezmiernie istotne znaczenie posiada przede wszystkim działalność profilaktyczna realizowana w ramach Programu. Odnoszą się one do stosowania zintegrowanych

instrumentów, które mają zapobiegać zagrożeniom dla ich prawidłowego rozwoju. W szczególności podkreśla się znaczenie dbałości o:

- zapewnienie właściwych warunków życia dzieci i młodzieży;
- prawidłowość prowadzonych działań na rzecz edukacji i wychowania;
- przestrzeganie praw dziecka oraz zapewnianie mu poczucia bezpieczeństwa, akceptacji oraz podmiotowości;
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa dzieci i młodzieży w kulturze oraz kreowanie umiejętności właściwego sposobu wykorzystania czasu wolnego;
- działania na rzecz rozwoju systemu zabezpieczenia społecznego, pozwalającego na pomoc dzieciom, które znajdują się w trudnej sytuacji materialnej oraz rodzinnej;
- zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego w środowisku wychowawczym dzieci.

Niezwykle szerokie pojęcie profilaktyki niedostosowania społecznego opiera się na trzech kierunkach działalności, skierowanych do różnych adresatów. Pierwszym rodzajem tego typu czynności są działania określane mianem uprzedzających. Mają w pierwszym rzędzie charakter edukacyjnych i skierowane są do rodziny, jako podstawowego środowiska wychowawczego. Rodzice mają bowiem najlepszy kontakt z dziećmi i młodzieżą, a mając praktyczną wiedzę na temat symptomów niedostosowania społecznego mogą wcześniej reagować, podejmując również współpracę z Policją oraz szkołą. Kolejnym obszarem działań są oddziaływania określane mianem powstrzymujących. Na tej płaszczyźnie dokonuje się wykorzystania czynników: psychologicznych, pedagogicznych, resocjalizacyjnych, terapeutycznych oraz kompensacyjnych. Są one skierowane bezpośrednio do dzieci i młodzieży, które zaliczane są do największych grup ryzyka charakteryzujące się zaburzoną socjalizacją. Trzecim obszarem działań staje się oddziaływanie interwencyjne, które ma już jednoznacznie charakter readaptacji społecznej. Są one nakierowane również na dzieci i młodzież z grup wysokiego ryzyka, które charakteryzują się wysokim poziomem demoralizacji oraz popełniających czyny karalne (Cudak 2015, s. 189-196).

Wśród różnorodnych zagrożeń jakie niesie ze sobą niedostosowanie społeczne dzieci i młodzieży w obecnej chwili wskazuje się na: alkoholizm, narkomanię oraz prostytutkę. Na tej płaszczyźnie żadna osoba dorosła mająca kontakt z dzieckiem nie może pozostać bierna. Podkreślić należy, że bardzo często te przejawy występują łącznie. I tak przyjmowanie środków psychoaktywnych, bądź spożywanie alkoholu rodzi zachowania agresywne, w końcu przestępcze. Szczególna odpowiedzialność spoczywa przede wszystkim na nauczycielach w zakresie reagowania na niepokojące sygnały zachowania uczniów. Wynika to z faktu, że szkoła z racji swoich funkcji oraz powszechnego charakteru staje się obszarem, gdzie uwidaczniają się wszelkie problemy społeczności uczniowskiej. Jako środowisko wychowawcze placówka oświatowa powinna rozpoznawać wszelkie zagrożenia oraz przeciwdziałać im,

stosując działania profilaktyczne oraz edukacyjne. Natomiast w odniesieniu do uczniów zagrożonych niedostosowaniem społecznym w momencie braku sukcesów w ramach takich czynności konieczna jest współpraca z rodzicami, a także szeregiem podmiotów i instytucji, wśród których należy wymienić również Policję. Bezpośrednie działania powinny podejmować przede wszystkim nauczyciele, którzy mają kontakt z uczniami, znają ich problemy. Należy zaznaczyć, że na płaszczyźnie dążeń do skuteczności i efektywności podejmowanych działań potrzebna jest długofalowa współpraca między szkołą a Policją. Ze strony szkoły partnerem współpracy powinien być pedagog szkolny, natomiast w odniesieniu do Policji wydział właściwy dla spraw nieletnich oraz patologii społecznych. Działania takie powinny obejmować również cykliczne spotkania dyrektorów placówek oświatowych, pedagogów szkolnych, nauczycieli oraz policjantów zajmujących się sprawami nieletnich. Istotne jest także organizowanie zajęć z dziećmi oraz młodzieżą, w ramach których funkcjonariusze przybliżyć będą zagrożenia związane z demoralizacją oraz ryzykiem powstania niedostosowania społecznego. Policja powinna być również nieustannie informowana o niepokojących zdarzeniach na terenie szkoły, przejawach łamania prawa, które stanowią jednoznaczne zagrożenie dla zdrowia i życia uczniów. Oba podmioty powinny również aktywnie włączać się w konstruowanie oraz realizowanie lokalnych programów profilaktyki niedostosowania społecznego dzieci i młodzieży.

Podsumowanie

Bezspornym jest twierdzenie, że przeciwdziałanie przestępczości nieletnich należy do istotnych zadań polityki społecznej państwa, systemu oświaty i wychowania, instytucji i organizacji społecznych, wymiaru sprawiedliwości oraz rodzin.

Powszechnie uważa się też, że profilaktyka jest skuteczniejszym środkiem eliminowania tych zjawisk niż działalność resocjalizacyjna, kiedy nieprzystosowanie społeczne jest już bardzo zaawansowane. A zatem przesunięcie akcentu działań resocjalizacyjnych na profilaktyczne następuje przez wzmocnienie działalności opiekuńczo-wychowawczej, niesienie pomocy socjalnej dzieciom i ich rodzicom oraz odchodzenie w postępowaniu z młodzieżą wykolejoną od działań represyjnych na rzecz oddziaływań terapeutycznych i wychowawczych.

Przede wszystkim rodzina jako najbliższa i mająca największy wpływ na dziecko instytucja powinna więcej uwagi poświęcać nieletnim. Zwiększyć kontrolę spędzania czasu wolnego, śledzić wydatki z kieszonkowego. Rodzice powinni więcej uwagi poświęcać swoim małoletnim dzieciom a co za tym idzie spędzać z nimi więcej czasu. Zapewne szkoła ma w tym przypadku tak samo trudne zadanie, jak i rodzina.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Cudak S, 2015. Profilaktyka zagrożeń dzieci i młodzieży, Wyd. Społecznej Akademii Nauk, Łódź.
- [2] Domański D, 2011 *Przestępczość nieletnich. Profilaktyka*, Wyd. Warszawa.
- [3] Konopnicki L, 1971. *Niedostosowanie społeczne*, Wyd. Naukowe Warszawa.
- [4] Pytka L, 2000. *Pedagogika resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Wyd. Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa.
- [5] Sochacki A, 2008. *Postępowanie w sprawach nieletnich. Podręcznik metodyczny*, Wyd. Szkoły Policji w Słupsku 2008.
- [6] Sochacki A, 2008. *Postępowanie w sprawach nieletnich. Podręcznik metodyczny*, Wyd. Szkoły Policji w Słupsku.
- [7] Szymkowski A, 1991. *Negatywizm szkolny młodzieży nieprzystosowanej społecznie: przyczyny, profilaktyka*, Wyd. Uniwersytet Śląski, Katowice.
- [8] Zarządzenie Komendanta Głównego Policji nr 1619 z dnia 3 listopada 2010 roku w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów w zakresie przeciwdziałania demoralizacji i przestępczości nieletnich oraz działań podejmowanych przez małoletnich.

Źródła internetowe

- [1] <http://bip.mazowiecka.policja.gov.pl/KWR/wolnytekst/4139,dok.html> [dostęp: 25.04.2022].
- [2] <http://mokotow.policja.waw.pl/r2/komenda/wydzialy/wydzial-do-spraw-nielet/512,Wydzial-ds-Nieletnich-i-Patologii.html> [dostęp: 25.04.2022].

